

З. М. Заіка (Брэсцкі дзяржаўны тэхнічны ўніверсітэт, Брэст)

САКРАЛЬНАЯ АДМЕТНАСЦЬ КАЛЯДНАЙ ПЕСНІ

Паводле свайго функцыянальнага прызначэння калядная песня нясе чалавеку святочную радасць. У адпаведнасці з міфалагічным светаразуменнем і вобразнымі рэаліямі земляробчага быцця ў аўтараў Навіцкавіцкага варыянта песень глыбока змястоўныя, эпічна ёмістыя, паэтычна адметныя вобразы. У песні “Застылай столы” прадстаўнікі космасу – месяц і дожджык – трактуюцца абрадавымі спевакамі як два доўгачаканыя, самыя дарагія госцікі. Семантычны характар маналога дожджыку раскрываецца ў дабратворным уплыве пасланцоў космасу для земляроба – спрыянню росту збажыны, пшаніцы. *“Тры дажджы ў маі”* ўзгадваюцца ў розных варыяцыях:

Колі я взлію
Тры разы в маю,

Святы вэчор,
Тра разы в маю,
Коб родылася
Жыто,
Весела збожыця

У аснове песні ляжыць матыў магічнай семантыкі архаічнага паходжання.

Рэфрэн узмацняе функцыю ўвасаблення, падкрэслівае прылежнасць да своеасаблівага жанру калядных песень. Нездарма неад’емным характэрным прыёмам тэкстаў калядных песень з’яўляецца *паўтор*, які можа ўносіць у тэкст розныя пачуцці і інтэнцыі: інтэнсіўнасць і нагружанасць дзеяння, сэнсавую важкасць выказвання, скандэнсаванасць і адначасова спад у развіцці дзеяння, і, галоўнае, – сакральнасць зместу. Сілабачная структура песні – чатырохстопны харэй, апошні склад – націскны.

Эпітэты, ужытыя ў песні, можна лічыць “пастаяннымі, традыцыйнымі і яшчэ паясняльнымі” [1], якія ярка выражаюць народныя памкненні да дабрабыту (*столы тэсовыя, пірогы пізнанычныя*). Пададзеныя ў дынаміцы, развіцці простыя зямныя рэчы выступаюць як абагульненыя жыццёвыя сімвалы. Узмацняецца ацэначная характарыстыка эпітэта інверсіяй сказа, у якім ён змяшчаецца: *Застылай столы / Всі тэсовыя / Клады пірогы / Всі пізнанычныя*.

Прыкладаў параўнанняў у песні нямнога. І гэта зразумела, таму што, як даводзіць даследчык беларускага фальклору Н. Гілевіч, “... гэты троп характэрны для твораў больш позняга паходжання і менш уласцівы старажытнай песеннай паэзіі, чым, відаць, і тлумачыцца практычна адсутнасць параўнанняў у тэкстах беларускіх абрадавых песень перыяду каляндарных пераходаў” [2].

У калядных тэкстах абрадавага характару (групы “Орліцы”) замацаваны пэўныя стэрэатыпныя паэтычна-вобразныя выявы быцця, прадвызначаныя функцыянальнай прыродай жанру.

Вобразныя рэаліі, узятыя з земляробчай сферы, складаюць сюжэтаўтваральную, часта кантамінаваную аснову тэкстаў, на якіх грунтуюцца асноўныя элементы паэтыкі калядак і пчадравак. У песні прагледжваецца ўплыў сакральнага сэнсу касмічных аб’ектаў на сям’ю. Магічнасць заклёну і выражэнне даброт паказваюцца ў тэксце простымі і традыцыйнымі эпітэтамі, якія абазначаюцца адноснымі прыметнікамі і ўступаюць у дапасаваную сувязь з канкрэтнымі назоўнікамі (пры дапамозе ласкальна-ацэначных суфіксаў: *першы ангол-ік, другі брат-ык, ясны мясячык, маёвы дождж-ык*). Дыялог месяца і дожджыка выступае ў рэма-тэматычных адносінах, выражаных складаназалежнымі сказамі ўмовы.

Песня “Застылай столы” цалкам міфалагізаваная ў сваім змесце, наскрозь прасякнутая міфаэпічным успрыманнем быцця. Мастацкі свет яе набліжаецца да свету чарадзейных казак. Сюжэт скіраваны на гарманізацыю зямнога бытавання чалавека, на яго суладдзе з касмічным светам, таму што асоба ўсведамляе залежнасць свайго дабрабыту, жыцця на зямлі ад космасу:

Застылай столы
 Всі тэсовые,
 Святы вэчор}2 р.
 Всі тэсовые.

Другі анголык –
 Маёвы дожджык,
 Святы вэчор}2 р.
 Маёвы дожджык.

Клады пірогы
 Всі пшэнычныя,
 Святы вэчор}2 р.
 Всі пшэнычныя.

А месяц кажэ:
 Колы я възйду,
 Святы вэчор}2 р.
 Колы я възйду,
 Всёй свет освёчу,
 Святы вэчор}2 р.
 Всёй свет освёчу.

До тэбэ прыдэ
 Госьт небувалый –
 Два анголыкі,
 Святы вэчор}2 р.
 Два анголыкі.

А дожджык кажэ:
 Колі я възлію
 Тры разы в маю,
 Святы вэчор}2 р.
 Тры разы в маю,

Два анголыкі –
 Два братыкі,
 Святы вэчор}2 р.
 Оба братыка.

Коб родылося
 Жыто, пшаныца,
 Святы вэчор}2 р.
 Весела збожыця.

Першы анголык –
 Ясны месячык,
 Святы вэчор}2 р.
 Ясны месячык.

Каляндарныя заходнепалескія беларускія абрады – складаныя сюжэтна-жанравыя комплексы, якія ўключаюць шматлікія структурна-семантычных кампаненты, дзе песні адводзіцца галоўная роля, таму што яны выказваюць спадзяванні і надзеі людзей ў асаблівай эмацыянальнай форме.

На сучасным этапе назіраецца кантамінаванне песенных сюжэтаў і некаторая сцёртасць унутрыжанравых межаў. Аднак, дзякуючы намаганням навукоўцаў, прыхільнікаў фальклору і ўсіх, хто шануе і любіць народную творчасць, іх структура і сюжэты адноўлены.

Лексіка-семантычнае поле тэксту каляднай песні стварае канататыўную канву ўзнёсласці, урачыстасці, радасці, у ёй замацаваны пэўныя стэрэатыпныя паэтычна-вобразныя выявы быцця, прадвызначаныя функцыянальнай прыродай жанру.

Як бачым, у песні “Застылай столы” сустракаюцца такія вобразна-выяўленчыя сродкі, як эпітэт, увасабленне, вобразны паралелізм, сімвалы, абавязковыя рэфрэны – паўторы, сінанімічныя словазлучэнні, уведзеныя ў тэкст эмацыянальна-экспрэсіўныя часціцы, змена звыклага націску: абавязкова апошні склад у страфе – націскны і інш.

Літаратура

1. Клімчук, Ф. Д. Гаворкі Заходняга Палесся: фанетычны нарыс / Ф. Д. Клімчук. – Мінск, 1983.
2. Гілевіч, Н. Паэтыка беларускай народнай лірыкі / Н. Гілевіч – Мінск, 1975.